

Traganje za bosanskim naslijeđem

Bosanskohercegovačka izdavačka i štamparska produkcija u Narodnoj i univerzitetnoj knjižnici u Ljubljani (projekat iz 1999. godine)

dr. Fahrudin Kalender

Minuli rat na prostorima Bosne i Hercegovine ostavio je njenu središnju biblioteku gotovo bez cjelokupne imovine. Posebna šteta je gubitak cjelokupne zbirke periodičnih publikacija i ogroman broj monografskih publikacija nastalih u Bosni i Hercegovini, kako od strane autora Bosanaca, tako i od strane autora koji su svoja djela štampali u našoj zemlji, a njoj ne pripadaju po rođenju. Isto tako, u ratu smo izgubili i ona djela naših autora koja su štampana u inostranstvu na jezicima dotičnih zemalja.

Traganje za ovom građom jedan je od prioritarnih zadataka, jer bez ove građe Biblioteka ne može ispunjavati jednu od temeljnih zadaća državne funkcije – da bude čuvar naslijeđa u vidu pisane riječi, muzikalija, grafičkih produkata ili zapisa nastalih na savremenim tehnikama. U makro projektu obnove ovog naslijeđa jedno od dominantnih mjesta pripada središnjim bibliotekama naših susjeda, odnosno centralnim bibliotekama republika i pokrajina u čijem smo sastavu tvorili jednu državu od 1945. do 1992. godine, odnosno od 1918. do 1992. godine kao što je slučaj sa Hrvatskom ili Slovenijom sve od 1878. godine. Istina, sa Slovenijom nismo bili u zajedničkoj državi u periodu od 1941. do 1945. godine. Centralne biblioteke naših susjeda dobivale su bosansku knjigu putem obaveznog primjerka – srpska, hrvatska i slovenačka do 1919. godine kad je uvedena institucija obaveznog primjerka u Kraljevini Jugoslaviji, pa sve do 1992. godine.

Zahvaljujući sretnim okolnostima pružila nam se prilika da pretražujemo kataloške zapise Narodne i univerzitetne biblioteke Slovenije. Naime, prije dvije godine prihvaćen je projekat pod nazivom BOSANSKOHERCEGOVAČKA IZDAVAČKA I ŠTAMPARSKA PRODUKCIJA U NARODNOJ I UNIVERZITETNOJ KNJIŽNICI U LJUBLJANI kojeg su usvojile nadležne institucije Republike Slovenije i Bosne i Hercegovine. Realizacija projekta u trajanju

od osam mjeseci započela je krajem 1999. godine i završiće se sredinom 2001. godine. Troškove boravka naših istraživača u Ljubljani snosi Ministarstvo za znanost i tehnologiju Republike Slovenije, dok putne troškove snosi Vlada Federacije BiH posredstvom Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport.

Dosadašnja pretraživanja kataloških zapisa potvrdila su naše pretpostavke da se bosanskohercegovačka pisana riječ u velikom broju nalazi u središnjim bibliotekama bivših republika socijalističke Jugoslavije. Do sada je pretraženo oko 700.000 kataloških zapisa među kojim je identifikovano oko 20.000 publikacija porijeklom iz BiH. Među tim publikacijama nalazi se i oko 1460 naslova periodičnih publikacija. Među njima su čak neki naslovi iz turskog perioda, 13 naslova je iz austrougarskog perioda, 441 naslov iz perioda između dva svjetska rata, a svi ostali su iz perioda socijalističke Jugoslavije. Nismo pronašli nijedan naslov iz perioda 1941.-1945. godine kada je Bosna i Hercegovina bila u sastavu tzv. NDH.

Što se tiče kompletnosti pojedinih periodičnih publikacija može se reći da je različita idući od publikacije do publikacije. Većina ih je kompletna iz perioda socijalističke Jugoslavije, nešto manje u periodu između dva svjetska rata, još manje je kompletna periodika iz austrougarskog i turskog perioda. Nažalost, jedan dio publikacija iz perioda 1945.-1992. godine je rashodovan, jer nisu za Sloveniju predstavljale vrijednosti koje bi trebalo trajno čuvati. Bez obzira na to i kataloški zapisi, odnosno kartotečke evidencije dobro će nam doći da bismo te publikacije mogli pronaći na drugim mjestima.

Što se tiče monografskih publikacija i one potiču iz austrougarskog perioda, te iz perioda Kraljevine Jugoslavije i socijalističkog perioda. Najviše ih je iz perioda socijalističke Jugoslavije, jer je tada i bila najveća izdavačka produkcija u Bosni i Hercegovini. Od velike koristi su i zapisi koje smo preuzeli u skraćenom obliku za Bosniacu nastalu u nekoliko evropskih zemalja i na nekoliko evropskih jezika. Ovu literaturu bilo je moguće dobiti od inostranih biblioteka zahvaljujući rasprostranjenosti saradnji nacionalne biblioteke Slovenije sa evropskim bibliotekama.

Nadamo se da ćemo u preostalim mjesec dana, koliko nam je ostalo za istraživanje, registrovati još bosanskohercegovačke literature i tako na najbolji

način započeti složenu istraživačku djelatnost u cilju obnove bosanskohercegovačkog kulturnog naslijeđa u vidu pisane riječi.

Nećemo biti u mogućnosti pretražiti sve kataloške zapise u kojima je registrovana i produkcija iz Bosne i Hercegovine. Ostaće da se pretraži jedan katalog knjiga od oko 50.000 zapisa, te katalog muzičke i grafičke zbirke koja broji oko 65.000 kataloških jedinica i rukopisnu građu, koja, između ostalog, sadrži i rukopise na orijentalnim jezicima.

Prilikom istraživanja bili smo okruženi divnom pažnjom svih djelatnika, posebno iz Odjeljenja periodike, gdje smo proveli gotovo svo vrijeme istraživanja. Zahvaljujući toj pažnji bili smo još više motivirani da uradimo što više na realizaciji poslova koje smo predvidjeli ovim projektom.

NUBBIH U PROJEKTU GOETHE INSTITUTA

Meliha Pirija

Goethe institut je osnovan prije 50 godina u Murnau u Gornjoj Bavarskoj i imao je za cilj da upozna kulturnu i vaspitnoobrazovnu problematiku, potrebe i interesovanja zemalja kako bi prilagodio svoje buduće aktivnosti.

Svoju međunarodnu saradnju Goethe institut ostvaruje kroz četiri radne oblasti:

- jezički i kulturni programi;
- rad na afirmaciji njemačkog jezika;
- rad na pedagoškom povezivanju;
- rad na unapređenju informativnog i bibliotekarskog djelovanja i povezivanja.

Kulturni programi finansiraju se zajedno sa partnerom iz zemlje domaćina koji treba da pruži značajan doprinos kvalitetnijem realizovanju kulturno-obrazovnih projekata.

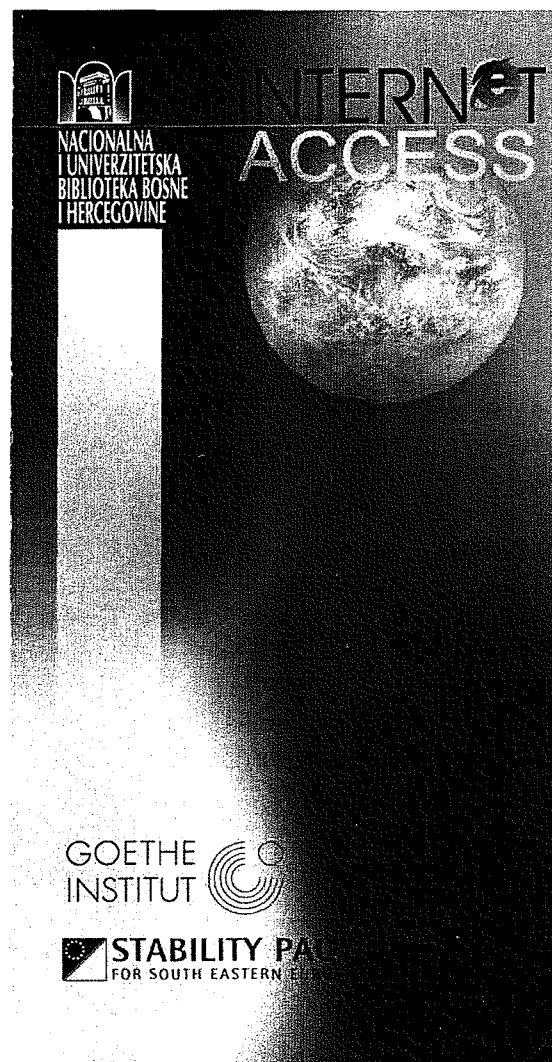
Kulturno-obrazovna misija Goethe instituta realizuje se uspješno i sa značajnim rezultatima kroz 128 njegovih ureda u 76 zemalja širom svijeta. Njegovo djelovanje je značajno, posebno za tranzicijska društva kao što je naše, tako da se kroz aktivnosti

Instituta u tim zemljama lakše prevladavaju teškoće kroz koje ova društva prolaze.

Regija srednje, južne i istočne Evrope je također pokrivena mrežom Goethe instituta, a na prostoru bivše Jugoslavije otvoreni su uredi u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu.

Pošto je kultura postala bitan politički faktor, a rad u kulturi je jedna od rijetkih neutralnih aktivnosti u kojima se ljudi iz različitih etničkih sredina susreću i razmjenjuju iskustva, u krajnjem slučaju se razumiju bez doticanja nekih od tekućih problematičnih pitanja, Goethe institut je u okviru Pakta za stabilnost ostvario značajne rezultate na našim prostorima.

Goethe institut je otvorio svoj ured u Sarajevu krajem 2000. godine i od tada je aktivan inicijator raznih kulturnih aktivnosti u našoj zemlji.

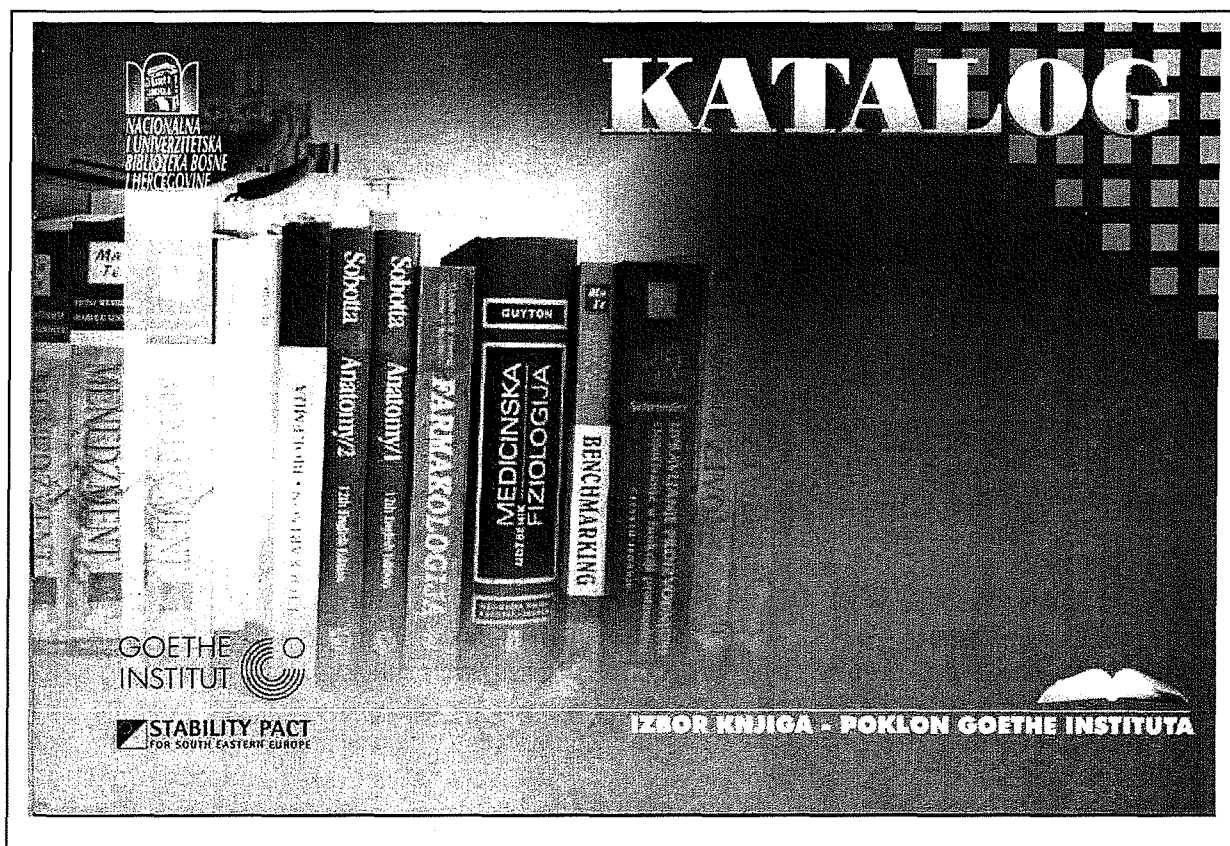
Jednim od njegovih programa – programom za unapređenje informativnog rada i bibliotečkog djelovanja i povezivanja – obuhvaćena je i Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Ovo je druga godina ove uspješne saradnje, a predviđeno je da će projekat trajati četiri godine.

Ovim projektom NUBBiH je dobila tri računara i dvanaestomjesečnu pretplatu za Internet konekciju čime je znatno poboljšala kvalitet i raznolikost svojih usluga.

Pored toga, NUBBiH je dobila sredstva za nabavku oko 1700 naslova u štampanom i elektronskom obliku čime je značajno obogaćen ratom uništeni fond Biblioteke. Prilikom izbora ovih naslova, prioritet je dat kompletiranju Bosniace koja je najviše stradala.

Također je nabavljena vrijedna referensna literatura namijenjena korisnicima i stručnim radnicima Biblioteke. Četvrtina sredstava je utrošena za kupovinu publikacija na njemačkom jeziku koje će naše korisnike upoznati sa Njemačkom, njenom kulturnom baštinom, jezikom i naučnim dostignućima.

Zahvaljujući ovom projektu, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH je obogatila svoje ratom uništene kolekcije i svojim korisnicima omogućila besplatan pristup većem broju informacionih izvora.

Učešće na 24. sastanku direktora nacionalnih ISSN centara u Parizu

Dijana Biloš

U periodu od 28. septembra do 01. oktobra 1999. godine u Parizu je, u Nacionalnoj biblioteci Francuske, održan 24. sastanak direktora nacionalnih ISSN centara. Nakon podnošenja izvještaja o radu od strane Međunarodnog ISSN centra razmatrane su slijedeće tačke dnevnog reda:

- elektronske serijske publikacije
- URN projekat
- revizija ISSN priručnika
- ISSN registar
- strateški plan ISSN mreže

Elektronske serijske publikacije

Tema kojoj je na sastanku bila posvećena najveća pažnja su bile serijske publikacije u elektronskom obliku. Prilično je teško dobiti tačne statističke podatke o broju elektronskih časopisa objavljenih na Webu. Ova činjenica se vezuje za probleme definisanja i obima (časopis može online objaviti samo pregled sadržaja i članke uzete kao uzorak prije objavljivanja na Webu) i, također, za odsustvo svakog sistematskog mehanizma registracije uporedivog sa štampanim svijetom, kakav je npr. obavezni primjerak. Osim toga, teško je govoriti o brojevima objavljenim u različitim izvorima. Jedan od najboljih izvora je NewJour: "Internet lista novih časopisa i biltena" dostupna na Internetu. NewJour je sredstvo oglašavanja novih elektronskih časopisa, uključujući i one koji su besplatni i koji još uvijek nisu objavljeni. 10. juna 1998. godine lista je sadržavala 5905 naslova časopisa; 14. juna 1999. godine 7898 naslova, a 31. avgusta 8135 jedinica. Na osnovu navedenih podataka došlo se do zaključka da većina značajnih izdavača ne koristi ovu mogućnost na sistematskoj osnovi. U aprilu 1999. godine mančesterska konferencija UKSG-a je objavila da na Webu postoji oko 10.000 elektronskih časopisa (Albert Prior, Sweets).

U svakom slučaju postoji nepobitna činjenica da većina postojećih naučnih i tehničkih časopisa već ima ili će imati online verzije, a novi poduhvati bez elektronske verzije će biti prilično rijetki. Za sada bi

se moglo procijeniti da postoji između 10.000 i 20.000 elektronskih serijskih publikacija sa godišnjim porastom od najmanje "nekoliko hiljada".

ISSN mreža se u osnovi zasniva na teritorijalnoj odgovornosti nacionalnih ISSN centara. Ovo pravilo se ponekad teško može primijeniti u slučaju elektronskih serijskih publikacija pošto se klasični kriteriji često mogu teško pronaći: koncept "mjesto izdavanja" ili koncept dobro definisanog "izdavača" uvijek ne odgovara u svijetu elektronskih serijskih publikacija u kojem prvi stadij meta podataka izdavača nije uopće ekvivalentan tradicionalnoj uredničkoj stranici. Ukratko, zaključeno je da je neznatan broj ovih publikacija registrovan u ISSN bazi podataka. Razlog nije samo u nedostatku kadra i vremena već i u dobivanju podataka o novim naslovima (izdavači ne obavještavaju ISSN centre o promjenama naslova, periodičnosti, promjenama lokacije, odnosno o prestanku izlaženja publikacije).

Kao što sam već ranije istakla, tradicionalni obavezni primjerak se ne može implementirati u slučaju e-serijskih publikacija, što znači da ne postoji praktičan način njihovog registrovanja na jednoj obuhvatnoj osnovi. Osim već postojećih bibliografskih izvora, saradnja sa izdavačima (uključujući i sve tradicionalne "štampane" izdavače) je osnovna, jer se sve štampane publikacije mogu pojaviti online. Pored pomenutih, u obzir bi također trebalo uzeti i ostale partnere.

Lanac serijskog izdavaštva je sada obogaćen novim partnerom, tzv. "agregatorom", koji funkcioniše kao nova veza između biblioteka (koje omogućavaju pristup svojim korisnicima) i izdavača. "Agregator" funkcioniše kao ponovni prodavač seta e-serijskih publikacija: ntn., određena publikacija može biti dostupna u različitim formatima i preko različitih "agregatora". Pretplatnički agenti, izdavačke softverske kompanije, OCLC, A&I službe i sl. mogu sada djelovati kao "agregatori". Nacionalne biblioteke mogu također funkcionisati na izvjestan način kao "agregator".

Mada je elektronska lokacija date publikacije osnovni elemenat, naše prvo iskustvo sa poljem 856 pokazuje da je svijet e-serijskih publikacija veoma složen. Web sajt izdavača ili izdavačkog tijela je također osnovni elemenat podataka, koji omogućava pristup datoj serijskoj publikaciji i često je stabilniji od tačne lokacije same publikacije u

datom momentu. Postojanje višestrukih verzija određene publikacije (preko različitih "agregatora") je samo po sebi specifičan izazov.

Uzimajući u obzir ove različite izazove, posebno se razmatralo o postojanju novih kooperativnih sredstava koja bi pomogla ISSN mreži u registrowanju e-serijskih publikacija na osnovi koja bi trebala biti kako sistematična i obuhvatna tako i moguća.

URN projekat

URN projekat je strateški projekat koji može uticati veoma brzo na različite komponente ISSN sistema: prirodu i strukturu podataka, dobijanje, kontrolu i tok podataka, nove softvere i zahtjeve koji koriste najnoviju tehnologiju, odnos prema drugim tijelima koja se bave bibliografskim podacima i nove vrste usluga koje moraju biti na raspolaganju informacijskoj zajednici. Gđa Leslie Daglie, koja radi na URN-u u IETF-u (Internet Engineering Task Force), upozнала nas je sa URN konceptom i arhitekturom, infrastrukturom koja je potrebna za njegovu implementaciju, posljednjim dostignućima vezanim za URN, uputama na druge radove poput DOI-a, upotrebi URN-a u svijetu serijskih publikacija i njegovoj važnosti za ISSN.

URN (*Uniform Resource Identifier*) služi kao trajan, globalno jedinstven identifikator izvora koji odgovara većoj Internet informacijskoj arhitekturi koja se sastoji od URC-a (*Uniform Resources Characteristics*) i URL-a (*Uniform Resource Locators*).

URN-ovi su trajni identifikatori izvora, koji identifikuju podatke neovisno od njihove lokacije, URC-ovi služe za uključivanje meta podataka, a URL-ovi za lociranje i pristupanje izvorima.

URN Namespace se u prvom pristupu može definisati kao kolekcija identifikatora koji su povezani preko nekog odnosa (u ovom slučaju ISSN i ISBN). On mora udovoljiti dobro definisanoj kartografiji URN sintakse i mora podržavati sisteme za rezoluciju unutar URN infrastrukture.

URN-ovi omogućavaju kartografiju (preslikavanje) drugih informacijskih shema u URN Namespaceu. URN je naziv sa globalnim obimom, koji ne obuhvaća lokaciju. U svim slučajevima ima isto značenje. Isti URN se neće nikada dodijeliti dvama različitim izvorima. Životni vijek URN-a je trajan. Može se dodijeliti svakom izvoru koji može biti

dostupan na mreži stotinama godina. S obzirom na jedinstvenost, trajnost i lokacijsku neovisnost, URN i ISSN imaju slične identifikacijske funkcionalnosti.

ISSN bibliografski zapis se također može posmatrati kao URC implementacija, pošto isti sadrži različite podatke o izvoru koji se mora identifikovati, opisati, locirati i/ili kojem se mora pristupiti. Pripadanje ISSN-URN Namespaceu znači da ISSN omogućava direktan pristup pouzdanim i dostupnim izvorima koji su povezani ili srodni ISSN-u korištenjem Internetovih alata, kao što je standardni web browser. Sa tehničke tačke gledišta to je dovelo do razvoja različitih softverskih servisa koji su potrebni radi ispunjavanja cilja.

ISSN priručnik

Jedno od najznačajnijih pitanja sastanka je bilo predstavljanje koncepta ISSN priručnika (kataloški dio), koji će biti kataloški standard ISSN zapisâ. ISSN priručnik, koji će zamijeniti dosadašnji ISDS priručnik, će se objaviti u zasebnim dijelovima: organizaciona struktura i upravljanje ISSN sistemom, kataloška pravila, ISSN-MARC format, OSIRIS, itd.

Sve veći broj publikacija i građe na novim medijima, a posebno online publikacija, je doveo do pojave novih pravila i prilagođavanja postojećih. Glavne bibliografske zajednice (AACR, ISBD, ISSN) su pokrenule revizije kataloških standarda i pravila kako bi se olakšala bibliografska obrada novih vrsta serijskih publikacija. Zadatke revizije prati harmonizacija različitih pravila.

Strateški plan ISSN mreže u 2001. godini

ISSN mreža

- poticati i promovisati koordinaciju i proširenje ISSN mreže unutar sadašnjih pokrivenih područja širenjem na nova geografska područja;
- nastaviti sa promovisanjem sistema;

ISSN baza podataka

- poboljšati dostupnost i upotrebljivost podataka povećanjem tačnosti;
- procijeniti i poduzeti akcije da se poboljšaju sadašnji nivoi izvođenja, posebno obzirom na:
 - kvalitet podataka prisutnih u bazi podataka;

- strukturu zapisa;
- obuku osoblja aktivnog unutar Mreže.
- raditi na povećanju kompatibilnosti između ISSN bibliografskog formata i drugih automatizovanih formata;
- razvijati i uvoditi novi kompjuterski sistem Mreže;
- konvertovati ISSN bazu podataka u online sistem koji omogućava poboljšane mogućnosti za pretraživanje informacija i efikasno ažuriranje podataka

ISSN publikacije i usluge

- proširiti upotrebu ISSN-a i ISSN baze podataka obezbjeđivanjem poboljšanih i dodatnih usluga i mogućnosti koje će bolje poslužiti postojećim, a ohrabriti nove korisnike;
- razvijati i fundirati publikacije i usluge koje zadovoljavaju potrebe korisnika.

Administracija i opća politika

- razvijati, izvršavati i poboljšati procese planiranja, strukturu upravljanja i sisteme fundiranja i budžeta kako bi se osigurao uspješan napredak ka dogovorenim misijama i ciljevima;
- poboljšati i proširiti komunikacije unutar i izvan ISSN mreže.

Tokom izrade strateškog plana, Međunarodni ISSN centar je u junu i julu 1999. godine kontaktirao 57 eksperata iz različitih zajednica zainteresovanih za serijske publikacije, koji su iznijeli svoja mišljenja i prijedloge u vezi ISSN-a. U svojim priložima su naglasili važnost ISSN baze podataka kao normativne datoteke za serijske publikacije i ISSN kao jedinstvenog identifikatora, a kao glavne nedostatke su istaknuli nepotpunu pokrivenost serijskih publikacija na nekim geografskim područjima i relativno sporo ažuriranje zapisa.

Zaključci 24. sastanka direktora nacionalnih ISSN centara

Na 24. sastanku direktora nacionalnih ISSN centara doneseni su slijedeći zaključci:

Polje 856

Polje će se dopuniti u ISSN priručniku, a primjedbe direktora, koje se odnose na ovo polje, će se saopćiti u MARBI-ju i UNIMARC-u.

Baze podataka

Direktori su se složili o dodjeljivanju ISSN-a bazama podataka za još jednu eksperimentalnu godinu.

Akcije koje će se poduzeti nakon sastanka:

- zapisnici oba sastanka Radne grupe koja se bavi revizijom ISSN priručnika bi se trebali distribuirati svim direktorima do kraja oktobra 1999. godine;
- konkretni prijedlozi i upitnik koji se odnose na promjene naslova bi se trebali distribuirati svim direktorima do kraja oktobra zbog njihovih sugestija, prijedloga i primjedbi;
- ISSN zajednica će poslati svoje primjedbe ISBD(S)-u do sredine novembra. Primjedbe će obuhvatiti slijedeće teme: definicija serijskih publikacija, promjene naslova (zasnovane na primjedbama direktora i analizi baze podataka), zahtjev da bi posljednji broj (primjerak) trebao biti osnova za katalogiziranje.